

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ

ГОРБАЧОВА ІНЕССА ІГОРІВНА

УДК37.011.31-022.332: 316.444.5

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ
НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Рибалко Людмила Сергіївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
професор кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Пріма Раїса Миколаївна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (м. Луцьк),
завідувач кафедри теорії і методики природничо-
математичних дисциплін початкової освіти;

кандидат педагогічних наук
Єрмак Юлія Іванівна,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності.

Захист відбудеться 22 травня 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Алчевських, 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий 20 квітня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Штефан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміна освітніх пріоритетів, реформування шкільної освіти, орієнтація молоді на мінливий ринок праці висувають нові вимоги до здійснення педагогічної діяльності, ефективність якої забезпечується, насамперед, здатністю вчителів до швидкого реагування на різні соціальні й професійні обставини, до перебудови власного мислення відповідно сучасним освітнім викликам. У свою чергу, нововведення в освіті, відкритий доступ до інформації про освітні системи різних країн та умови праці педагогічних працівників, вільний вибір форм, методів і засобів навчання школярів, що відповідають освітній програмі, право на авторські освітні проекти активізують учителів до формування професійної мобільності.

Уміння вчителя переходити від одного виду діяльності до іншого, швидко оволодівати новими функціями, наприклад, працювати методистом, знаходити партнерів через спільну діяльність і міжнародне співробітництво формуються в системі методичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах (згідно Закону України «Про освіту» (2017) термін замінено для закладів загальної середньої освіти). Професійне зростання вчителів відбувається завдяки спланованій роботі районних методичних центрів, районних і шкільних методичних об'єднань, котрі творчо співпрацюють з педагогами-професіоналами, стимулюють і координують роботу вчителів-початківців, учителів з низькою результативністю професійної діяльності.

Про систему методичної роботи ЗНЗ та її підсистеми (зміст, функції, принципи, прийоми, методи, форми, педагогічні технології, умови, засоби, моніторинг, критерії ефективності), що підпорядковані її меті й завданням, виконанню нормативних розпоряджень йдеться в наукових і методичних працях Л. Армейської, Ю. Єрмак, А. Єрмоли, Т. Куценко, О. Мандражи, Є. Павлютенкова, О. Сидоренка, Т. Сорочан, О. Темченко, О. Фіцун.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що вивчення проблеми формування професійної мобільності вчителя в системі методичної роботи ЗНЗ має фрагментарний характер. Близькими до цієї теми є праці Р. Пріми (розроблено й упроваджено методику формування професійної мобільності майбутніх учителів початкових класів), Р. Дорогих, Л. Литовченко, О. Яненко (визначено мобільність провідною професійною якістю майбутніх учителів, котра забезпечує ефективність педагогічної взаємодії), Ю. Клименко (уточнено систему компетентностей професійної мобільності майбутніх учителів), Л. Дольнікової, Л. Сушенцевої, Г. Шевчук (визнано професійну мобільність особистості умовою її конкурентоздатності на ринку освітніх послуг), О. Хижняк (розкрито зв'язок модернізації методичних форм роботи в закладах освіти з успішною професійною мобільністю сучасного педагога), Л. Хорунжої (розроблено й перевірено ефективність реалізації способів формування інтелектуальної мобільності старшокласників у освітньому процесі).

Як свідчить пілотне дослідження, для формування професійної мобільності вчителів як складової професійного акме (найвищий розвиток професійних якостей) у методичній роботі недостатньо реалізується акмеологічний підхід.

Результати опитування (разом 121 особа) засвідчили, що вчителі: а) не пов'язують професійну мобільність із мотивацією досягнення успіху і кар'єрного зростання (44 %); б) не володіють на достатньому рівні знаннями й уміннями конструктивно приймати рішення в складних педагогічних ситуаціях, виявляти критичне інноваційне мислення, швидко переносити вміння з одного виду діяльності на інші, проводити тренінги самопізнання й самовдосконалювання (30%); в) мають стереотипне мислення, боязнь нововведень, невпевненість у власних силах, закритість до нового (26 %). Це дає підстави стверджувати, що з учителями не проводиться спеціальна робота з питань формування їхньої професійної мобільності на засадах акмеологічного підходу. Проте, як доведено в педагогічній акмеології (Є. Голобородько, О. Гречаник, Г. Коваленко, В. Максимова, В. Огнев'юк, Н. Полетаєва, Л. Рибалко, Я. Фруктова, Р. Черновол-Ткаченко), акмеологічний підхід впливає на підвищення професіоналізму і педагогічної майстерності вчителів, їхню самореалізацію в різних видах педагогічної діяльності.

Отже, дійшли висновку, що однією з причин відсутності належного рівня сформованості професійної мобільності вчителів є недостатнє використання акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ.

Актуальність зазначеної проблеми посилюється виявленими під час дослідження суперечностями, що спостерігаються в педагогічній діяльності вчителів, зокрема й у методичній роботі ЗНЗ:

- між вимогами суспільства до підвищення професійної мобільності вчителів ЗНЗ і недостатнім рівнем її сформованості;
- між високим потенціалом акмеологічного підходу до проблеми формування професійної мобільності вчителів та низьким рівнем його застосування в системі методичної роботи ЗНЗ;
- між необхідністю створення педагогічних умов для підвищення професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу та нерозробленістю їх науково-методичного забезпечення.

Отже, актуальність, недостатня теоретична розробленість проблеми та необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно напряму наукових досліджень кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (РК № 0111U008876).

Тему дисертації затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2015 року).

Мета дослідження – визначити вплив теоретично обґрунтованих та експериментально перевічених педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної

роботи загальноосвітніх навчальних закладів на рівень сформованості такої якості вчителя.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати суть професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів та визначити зміст її структурних компонентів.

2. Розкрити потенційні можливості акмеологічного підходу для формування професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів й експериментально перевірити ефективність цих умов.

4. Уточнити критерії та показники рівнів професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Об'єкт дослідження – система методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що ефективність формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів підвищиться за таких педагогічних умов: а) стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме; б) організація взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу; в) забезпечення професійного мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

Для вирішення поставлених завдань було запропоновано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичних*: аналіз, узагальнення, систематизація наукових ідей вітчизняних і зарубіжних авторів із порушеної проблеми, а також аналіз нормативної документації щодо проведення методичної роботи в ЗНЗ із метою визначення суті базових понять дослідження й обґрунтування педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ;

– *емпіричних*: анкетування, тестування, бесіда, спостереження, діагностувальні методики для визначення динаміки професійної мобільності вчителів, педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ;

– *статистичних*: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягають у тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ, сутність яких полягає в необхідності: а) стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме; б) організації взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу; в) забезпечення професійного мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів та експериментально перевірено ефективність цих умов;

– *уточнено* суть поняття «професійна мобільність учителя» як інтегроване особистісне утворення, що характеризується прагненнями швидко й оперативно розкривати власний потенціал у різних видах педагогічної діяльності, знаннями про власні потенційні можливості й оновлені вимоги учительської праці, уміннями швидко сприймати зміни в освітній галузі й реагувати на них, бути відкритим до освітніх інновацій, оперативно розв'язувати стандартні й нестандартні педагогічні ситуації, виявляти гнучкість під час перенесення професійних умінь у новій ситуації, розвивати креативне інноваційне мислення, прогнозувати власні позитивні зміни, а також розвитком особистісних якостей (адаптивність, активність, емоційна стійкість, ініціативність, рішучість, самостійність, сила волі, схильність до ризику, цілеспрямованість) та сприяє розвитку професійного акме; критерії (мотиваційно-позиціонувальний, когнітивно-процесуальний, рефлексивно-оцінювальний) і показники рівнів професійної мобільності вчителів;

– *подальшого розвитку* набули прийоми, методи, форми методичної роботи вчителів (методичний день, блог учителя, індивідуальна карта самоаналізу), що сприяють формуванню їхньої професійної мобільності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що теоретично обґрунтовані педагогічні умови професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу пройшли експериментальну перевірку й можуть бути впроваджені в систему методичної роботи ЗНЗ. Автором розроблено план і зміст методичного семінару для вчителів «Теорія і практика формування професійної мобільності вчителів з позиції акмеологічного підходу», план і зміст занять з тайм-менеджменту, Програму акмеологічного зростання педагогічних працівників згідно з планами роботи Української академії акмеології (м. Київ) та акмеологічного осередку (м. Харків).

Основні результати дослідження *впроваджено* в педагогічний процес ЗНЗ I-III ступенів №№ 57, 126, 136, спеціалізованих шкіл I-III ступенів №№ 18, 87, 108, гімназій №№ 13, 86, 152 Харківської міської ради Харківської області Холодногірського району (акт № 1246/01-15/17 від 11.09.2017 р.), ЗНЗ I-III ступенів №№ 1,7,10, спеціалізованої школи I-III ступенів №3 імені Лесі Українки, міської гімназії Ковельської міської ради (акт № 1151/02-17 від 09.10.2017р.), під час проведення занять для слухачів курсів підвищення

кваліфікації в Чернігівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського (акт № 10/1-12/411 від 11.05. 2017р.).

Матеріали дослідження *можуть бути використані* в системі післядипломної педагогічної освіти з метою удосконалення кваліфікації педагогічних працівників, у підготовці майбутніх учителів у процесі викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» розділу «Основи педагогічної майстерності», складання навчально-методичних посібників з педагогіки, методичних рекомендацій до організації й проведення педагогічних практик для студентів і магістрів вищих педагогічних навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2014-2017 рр.), а також у виступах на науково-практичних конференціях, а саме: *міжнародних* – «Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування» (Львів, 2017), «Педагогіка і психологія сьогодення: теорія і практика» (Одеса, 2018), «Вища і середня школа в умовах сучасних викликів» (Харків, 2018), «Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів» (Ужгород, 2018), «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (Маріуполь, 2018), «Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Харків, 2018); *усеукраїнських* – «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та концепції нової української школи» (Київ, 2017), «Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності» (Харків, 2018); *регіональних* – «Психолого-педагогічні та управлінські концепти розвитку сучасної освіти» (Харків, 2015), «Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти» (Харків, 2016).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 15 одноосібних публікаціях, серед них 5 статей у провідних фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні, 9 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (268 найменувань, із них 7 – іноземною мовою). У тексті містяться 24 таблиці (на 21 сторінках), 10 рисунків (на 5 сторінках) і 4 додатки (на 18 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок. Основний текст викладено на 168 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні питання формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів**» на основі аналізу наукової літератури з'ясовано суть професійної мобільності вчителів ЗНЗ та визначено зміст її структурних компонентів, розкрито потенційні можливості акмеологічного підходу для формування професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ.

На основі аналізу наукової літератури (Б. Зеленський, Л. Воровська, Р. Пріма, І. Шпекторенко та інші) зазначено, що термін «мобільність особистості» означає рухливість людини, її здатність до швидкої зміни статусу, видів професійної діяльності, а також уміння швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити й приймати рішення, успішно їх виконувати. Разом з тим, відсутнє однозначне розуміння суті професійної мобільності особистості. З'ясовано, що цей феномен учені пов'язують із розвитком конкурентоздатності працівника, що дозволяє йому виявити кращі особистісні й професійні якості за короткий термін і працювати в умовах динамічних змін (Н. Кожемякіна, Л. Мітіна); професіоналізму особистості, котре усуває ризики звільнення працівника та сприяє переходу на вищі службові посади, змінам професійного статусу (Є. Іванченко, В. Юрченко); самоуправління як уміння керувати власним режимом праці й відпочинку, котре мобілізує самопізнання внутрішніх ресурсних сил і «захищає» працівника від перевтомлення й професійного вигорання (Ю. Єрмак, В. Колпаков). Професійна мобільність активізує взаємодію між колегами з метою співпраці й налагодження партнерських стосунків у професійній діяльності (Л. Дорогих, Ю. Клименко, Л. Пілецька).

Вивчення праць із педагогічної акмеології (С. Архипова, О. Гречаник, Л. Рибалко, Н. Сидорчук) дало змогу зробити висновок про те, що мобільність учителя є складовою професійного акме як найвищого рівня розвитку особистісних і професійних якостей педагога. Акцентовано, що професійна мобільність вчителів сприяє подоланню перешкод, котрі заважають адаптації й сприйняттю ними нововведень у освітньому просторі (схильність до конформізму, побоювання висловлювати критику, відчуття страху сприйняття нового і невпевненість у своїх силах), відкриває нові можливості самореалізації в різних видах педагогічної діяльності, забезпечує рух уперед, до нових досягнень. Швидке реагування вчителя на зміни й прийняття рішення щодо професійного самовдосконалення потенціалу, усунення власних стереотипів у нових умовах педагогічної праці сприяють розв'язанню внутрішніх суперечностей між прагненнями мислити й діяти в звичному режимі й бажанням випробувати себе в умовах інноваційної діяльності ЗНЗ.

На підставі узагальнення підходів у дисертації визначено поняття «професійна мобільність учителя» як інтегроване особистісне утворення, що характеризується прагненнями швидко й оперативно розкривати власний потенціал у різних видах педагогічної діяльності, знаннями про власні потенційні можливості й оновлені вимоги учительської праці, уміннями

швидко сприймати зміни в освітній галузі й реагувати на них, бути відкритим до освітніх інновацій, оперативно розв'язувати стандартні й нестандартні педагогічні ситуації, виявляти гнучкість під час перенесення професійних умінь у новій ситуації, розвивати креативне інноваційне мислення, прогнозувати власні позитивні зміни, а також розвитком особистісних якостей (адаптивність, активність, емоційна стійкість, ініціативність, рішучість, самостійність, сила волі, схильність до ризику, цілеспрямованість) та сприяє розвитку професійного акме.

На підставі аналізу наукової літератури (Н. Коваліско, Г. Міхненко, Р. Пріма, М. Холодна, Л. Хорунжа) визначено зміст структурних компонентів професійної мобільності вчителів ЗНЗ, а саме: мотиваційно-актуалізаційного, компетентнісно-діяльнісного, рефлексивно-адаптивного (рис. на с. 7).

Рис. Структура і зміст професійної мобільності вчителів ЗНЗ

Ураховуючи специфіку педагогічної діяльності вчителя, його потенційні можливості досягати професійного акме, у дисертації вміння професійної мобільності вчителя конкретизовано, а саме:

– інтелектуальні вміння (аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизації), завдяки яким учитель виділяє головне в нововведеннях, порівнює їх із традиційним навчанням і вихованням школярів,

виявляє недоліки шкільної освіти, уявляє значимість і наслідки інновацій в освіті (Г. Міхненко, Л. Хорунжа);

– творчі вміння (оригінальності, гнучкості, образності, креативності), котрі сприяють розробці конструктивних оригінальних ідей щодо підвищення професіоналізму й педагогічної майстерності вчителя, виявленню його гнучкості в освоєнні нових видів педагогічної діяльності, створенню образу успішного вчителя (Ю. Львова, І. Підласий, С. Сисоєва);

– комунікативні вміння (оперативно і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що постійно змінюються, планувати й здійснювати систему комунікацій, швидко й точно знаходити адекватні комунікативні засоби, що відповідають творчій індивідуальності вчителя і потребам школярів, постійно відчувати та підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні), котрі активізують бажання взаємодіяти й ділитися думками, виявляти повагу до співрозмовників, отримувати задоволення від спілкування з іншими учасниками освітнього процесу (І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос);

– акмеологічні вміння (самопізнання, самовираження, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку і самореалізації, самоконтролю на основі адекватної самооцінки), сформованість яких допомагає вчителю долати перешкоди, досягати нових вершин у професійній діяльності, рухатися висхідною траєкторією розвитку педагога, переносити прийоми самоосвіти й самовиховання в роботу зі школярами (В. Антонов, А. Деркач, Н. Кузьміна).

На основі узагальнення акмеологічних ідей учених (С. Архипова, О. Галус, В. Гладкова, Л. Паламарчук, І. Соколова, Я. Фруктова), ознайомлення з планами і протоколами методичних об'єднань й звітами про стажування вчителів розкрито потенціал акмеологічного підходу (як можливості розвитку особистості вчителя, формування його професійної «Я»-концепції, сприяння досягненню професійного акме) для формування професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ. Розвиток особистості вчителя в методичній роботі відбувається завдяки інноваційним методичним темам, оновленим цілям й змісту діяльності педагогічної ради, методичних об'єднань учителів, творчих груп, атестаційних комісій, розробленню й апробації передових педагогічних ідей, організації експериментальної роботи і засвоєння нових видів діяльності (моделювання, прогнозування, програмування, проектування). Формування професійної «Я»-концепції вчителя відбувається завдяки подоланню суперечностей між очікуваним і реальним результатом, переосмисленню й перебудові своєї поведінки й діяльності, виробленню траєкторії саморозвитку, оволодінню ним новими функціями, зміні ролі вчителя від виконавця до наставника, методиста, керівника методичним об'єднанням. Досягненню вчителями професійного акме сприяють розроблення інноваційних методик і технологій навчання і виховання школярів, об'єднання й створення конкурентоздатної команди вчителів, спільна праця яких дозволяє рухатися до нових акме-вершин, відкриттю нових «горизонтів» самопізнання завдяки освоєнню ними основ наукової праці й самоменеджменту.

Сформовані вище положення дали підстави теоретично обґрунтувати **педагогічні умови** професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного

підходу в системі методичної роботи ЗНЗ, як необхідність: *стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме; організації взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу; забезпечення професійного мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у системі методичної роботи ЗНЗ.*

Як свідчить аналіз управлінського й педагогічного досвіду, вчителям бракує цілеспрямованості, активності, ініціативності, критичного мислення, відкритості для досвіду й пізнання нового. Не всі вчителі є достатньо мобільними й харизматичними, конкурсантами й переможцями в освітянських заходах різних рівнів організації (міжнародні, регіональні, обласні, районні, шкільні). У дослідженні з'ясовано, що при формуванні професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ значне місце належить стимулюванню та заохочуванню як педагогічним категоріям позитивного впливу на особистість (В. Лозова, А. Троцько, А. Хуторський).

Респонденти, котрі брали участь у зазначеному вище пілотному експерименті, зауважили, що для адаптації до оновлених вимог педагогічної діяльності важливими є: підтримка адміністрації в роботі з батьками й консультації досвідчених та успішних учителів (45%), власний досвід організації й проведення майстер-класів, тренінгів професійного зростання (29%), самоаналіз власних уроків і виховних заходів (17%), досягнення й перемоги учнів (9%).

Проте вчителям, які мають професійну підготовку, в тому числі й досвід педагогічної роботи, власну позицію, авторитет і певний імідж педагогічного працівника, не подобається авторитарний характер стимулювання у формі наказів і розпоряджень про обов'язкову участь у педагогічних заходах, ігнорування їхньої думки щодо змісту й організаційних моментів, несправедливе оцінювання їхньої роботи в освітніх проектах і участі школярів у різних навчальних і виховних заходах.

Тому стимулювання процесу формування професійної мобільності особистості як складової професійного акме має бути зорієнтованим на розкриття власної «Я»-концепції і потреб самореалізації в педагогічній діяльності та допомагати вчителям позбутися стереотипів, що заважають швидкому реагуванню на зміни в освітньому просторі, знаходженню нових підходів до індивідуальності сучасного школяра, розумінню потреб і запитів як учнів, так і батьків.

Усе зазначене вище сприяє позитивній мотивації вчителів до самоактуалізації й розкриттю їхніх потенційних можливостей і дало підставу для визначення **першої умови**, як: стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме.

Вивчення педагогічного досвіду, планів і звітів роботи методичних об'єднань показало, що ефективність педагогічної діяльності вчителя забезпечується компетенціями професійної мобільності особистості, які вдосконалюються упродовж життя. Зазначено, що рівень сформованості

компетенцій професійної мобільності вчителів підвищиться, якщо їх залучати до співпраці, об'єднувати спільною ідеєю, виносити колективні рішення, підтримувати партнерські стосунки в освітньому середовищі. Реалізація ідей педагогіки співробітництва (доброзичливих стосунків у педагогічному колективі, навчання без примушування й самоосвіта, важкої мети, опори, вільного вибору, випередження, великих інтегрованих блоків, самоаналізу) в системі методичної роботи ЗНЗ позитивно впливає на формування професійної мобільності вчителів, оскільки задіяні механізми людської поваги, взаєморозуміння, процеси «Я»-концепції, вибору стилів педагогічної діяльності, прогнозування саморозвитку й самовдосконалення. За такої умови педагог виступає організатором навчання, посередником між школярем і соціальним досвідом, культурою людства, що допомагає подоланню відчуженості дітей від дорослих, педагогів, батьків, створенню доброзичливої атмосфери для взаємодії, активності, ініціативності, творчості учнів, подоланню певного роздвоєння поведінки, дії.

Ураховуючи вище сказане, стало можливим визначення **другої умови** формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ, яка передбачає організацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу.

На підставі аналізу наукової літератури (Н. Кононець, В. Кухаренко, Ф. Майнаєв, С. Макеєв, Т. Олійник) зазначено, що ІКТ недостатньо використовується для зворотнього мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу. Причини відсутності мобільного зворотного зв'язку за допомогою ІКТ можуть бути як суб'єктивні (слабка мотивація учнів, що гальмує своєчасне їх включення у виконання завдання, недостатність сформованості цифрових умінь і навичок у вчителів і школярів, нечітке інструктування вчителя), так і об'єктивні (невдалий підбір програм, які орієнтовані на забезпечення зворотного зв'язку, мала швидкість Інтернету, сайти ЗНЗ існують як лише електронне представництво в мережі Інтернет і недостатньо використовуються для мобільного зв'язку з батьками). Водночас, завдяки мобільному зв'язку й зворотній інформації відбувається розкриття внутрішнього потенціалу вчителя й перебудова його стилю роботи й спілкування з колегами, учнями, батьками. Використання сайтів, блогів, он-лайн взаємодії дозволяє організувати науково-методичний простір для вчителів, створює оптимальний доступ до необхідної інформації, оперативно забезпечує необхідну методичну допомогу учителям-початківцям, дає можливість досвідченим педагогам поділитися досвідом роботи. ІКТ дозволяють адаптуватися до відкритого міжнародного освітнього простору та міграційних переміщень освітян, батьків, школярів, а також швидко реагувати на освітні інновації.

З огляду на це **третьою умовою** визначено забезпечення професійного мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування ІКТ у системі методичної роботи ЗНЗ.

У другому розділі «**Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів**» висвітлено загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, методи й перебіг експериментальної роботи, уточнено критерії і показники рівнів сформованості професійної мобільності вчителів, проаналізовано результати експерименту.

Педагогічний експеримент було проведено протягом 2014-2017 н. р. Базою експерименту обрано ЗНЗ I-III ступенів Харківської міської ради Харківської області Холодногірського району. Учителів розподілено на групи: експериментальні (ЕГ) – учителі ЗНЗ №№ 13, 18, 108, 126, 152, які брали активну участь в експериментальній роботі (170 осіб); контрольні (КГ) – учителі ЗНЗ №№ 57, 86, 87, 136, які працювали традиційно (167 осіб). Разом було охоплено 337 осіб учителів зазначених шкіл.

На *констатувальному етапі педагогічного експерименту* з метою з'ясування початкового рівня професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ визначено діагностичний інструментарій; уточнено критерії з відповідними показниками: *мотиваційно-позиціонувальний* (характер виявлення інтересу до освітніх інновацій у ЗНЗ та потреби позиціонування власного «Я»); *когнітивно-процесуальний* (повнота засвоєння знань про суть, компоненти, види, особливості формування професійної мобільності вчителя в методичній роботі; сформованість умінь професійної мобільності вчителя); *рефлексивно-оцінювальний* (розвиток адаптивності до змін у освітньому середовищі, сформованість самооцінки на основі самоаналізу) рівнів професійної мобільності вчителів. Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ.

Формувальний етап педагогічного експерименту було спрямовано на реалізацію педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу у системі методичної роботи ЗНЗ завдяки розробленому науково-методичному забезпеченню цих умов.

Реалізація *першої педагогічної умови*, яка передбачала стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме, відбувалася як діагностування стану саморозвитку особистості вчителя та використання новітніх засобів методичної роботи ЗНЗ і залучення до їх розробки вчителів.

Семінари-практикуми, засідання Школи молодого вчителя, методичні дні, педагогічна рада у формі організаційно-діяльній гри або методичний аукціон, семінар-тренінг, методичний турнір, панорама методичних досягнень, вернісаж методичної ідеї супроводжувалися діагностуванням стану саморозвитку особистості вчителя, головне завдання якого полягало не в тому, щоб дати вчителю зовнішню, максимально об'єктивну експертну оцінку, а в тому, щоб стимулювати його до осмислення та вирішення своїх професійних проблем, оскільки мобільний педагог завжди зорієнтований на самоаналіз та самодіагностику. Кожний учитель оволодівав алгоритмом самодіагностики: а) дослідження власної діяльності; б) виявлення та вивчення своїх труднощів;

- в) створення мотивів, потреб, можливостей для перебудови своєї діяльності;
- г) вміння визначити ефективність власної праці і результати її перебудови;
- д) визначення можливих негативних впливів на самореалізацію особистості.

Тематичні засідання для керівників районних методичних об'єднань, учасників творчих груп («Самоосвіта – один із шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя», «Підвищення професійної компетентності вчителя в системі інформального та неформального навчання», «Створення позитивної мотивації до творчої діяльності вчителів») позитивно впливали на формування професійної мобільності вчителів, мотивували педагогів до самовдосконалення та обміну ефективним педагогічним досвідом.

Реалізація *другої педагогічної умови*, яка передбачала організацію взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу, здійснювалася в експериментальних групах шляхом проведення авторського методичного семінару для вчителів і методистів *«Теорія і практика формування професійної мобільності вчителів з позиції акмеологічного підходу»*, під час проведення заняття з тайм-менеджменту, в процесі організації й проведення методичних заходів. Організація взаємодії суб'єктів освітнього процесу забезпечувалася цілеспрямованими діями адміністрації ЗНЗ, методистів, учителів-методистів, котрі залучали освітян до формування компетенцій професійної мобільності.

Інтелектуальне мислення вчителів розвивали завдяки поєднанню наукової інформації з теорії самореалізації особистості (рушійні сили розвитку особистості, у тому числі й мобільності, «Я»-концепція і механізми самопізнання власних педагогічних ресурсів, шляхи самовдосконалення й саморозвиток професійних якостей, роль самоуправління в швидкому розв'язанні педагогічних ситуацій) з вимогами педагогічної професії. До уваги вчителів пропонували обговорення ефективності методичних звітів і мостів щодо отримання нової інформації з досвіду проведення уроків і виховних заходів для школярів, удосконалення їхніми колегами методичної роботи ЗНЗ, планування педагогічними працівниками власної індивідуальної освітньої стратегії саморозвитку.

З метою формування творчих умінь і креативного мислення вчителів, їх об'єднували в проектні групи на основі модульно-диференційованого підходу (молоді спеціалісти, учителі I-II категорії, спеціалісти вищої кваліфікаційної категорії та творчі фокус-групи), у яких вони розробляли план і зміст проведення методичних днів, майстер-класів з формування професійної мобільності сучасного вчителя, засідання «Школи молодого вчителя» на тему: «Мобільність як характеристика сучасного вчителя», тренінгу «Шляхи розвитку професійної мобільності вчителя».

Комунікативні знання й вміння вчителів розвивали в аспекті розширення їхньої обізнаності й залучення до участі в міжнародному співробітництві, основ співпраці з батьками й школярами. Учителів ознайомлювали з основами етики партнерських ділових стосунків у освітньому середовищі. Ефективними виявилися співбесіди з питань знаходження компромісів і упередження

конфліктів у педагогічному спілкуванні, іміджу ділової людини, атрибутики ділової зустрічі, а також оволодіння вчителями прийомами і методами, формами ділового спілкування, що й допомагало організовувати взаємодію з колегами, учнями, батьками на партнерських засадах.

У процесі розроблення й використання авторської програми акмеологічного зростання педагогічних працівників формували акмеологічні знання й уміння вчителів. Освітнян ознайомлювали з досвідом роботи відомих вітчизняних акмеологів, як-от: І. Дроздової, О. Дубасенюк, В. Огнев'юк, Р. Пріми, Г. Сазоненко, С. Сисоєвої, Т. Поясок, Л. Хоружої. Серед школярів і батьків поширювали інформацію про акмеологію і педагогічну акмеологію з метою формування активної і мобільної особистості. Учні готували до таких конкурсів, як: «Що? Де? Коли?»; «КВК», «Харків очима небайдужих дітей». Так, під час конкурсу «Учень року - 2017» учні стали переможцями у номінаціях: «Лідер року», «Інтелектуал року», «Творча особистість року», «Спортсмен року». На батьківських зборах наголошували на відповідальному ставленні батьків до розвитку школярів і створенні умов для їхнього творчого самовираження.

Реалізація **третьої педагогічної умови**, яка передбачала забезпечення професійного мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування ІКТ у системі методичної роботи ЗНЗ, відбувалася шляхом організації різних форм дистанційного спілкування (вебінар, он-лайн конференція, скайп, форум, чат), а також використовували телекомунікації й електронні пошти, соціальні мережі. На шкільних сайтах функціонували віртуальні навчальні предметні кабінети, які були не лише засобом дистанційного інформування, консультування, спілкування з учнями й батьками, але й інформаційно-освітнім ресурсом, створювали умови для здійснення обміну передовим педагогічним досвідом. Учителі експериментальних груп брали участь у вебінарах у межах онлайн-проекту «Інтерактивна школа творчого вчителя» видавництва «Ранок». Як показала практика організації методичної роботи, ІКТ відкривали величезні можливості для комунікації в рамках он-лайн взаємодії: зникла потреба в одночасній присутності педагогів в одному місці; з'являвся вільний доступ до спільних ресурсів у інформаційному просторі, завдяки якому презентували досягнення окремих учителів та школи в цілому, проводили дистанційні наради, семінари, конкурси для усієї освітянської спільноти.

На *контрольному етапі* оцінювали ефективність реалізації педагогічних умов професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ.

Вірогідність отриманих результатів підтверджено методами математичної статистики – критерій χ^2 (хі-квадрат).

Зведені результати подано в таблиці.

Таблиця

Узагальнені результати експериментальної роботи (приріст у %)

Критерії, показники (рівні, характер виявлення) професійної мобільності вчителів у методичній роботі ЗНЗ	Групи вчителів	
	ЕГ (170 осіб)	КГ (167 осіб)
Мотиваційно-позиційний:		
➤ <i>характер виявлення інтересу до освітніх інновацій у ЗНЗ:</i>		
▪ стійкий – постійно цікавляться освітніми інноваціями і прагнуть долучитися до розроблення оригінальних освітніх технологій;	+39,4	+9,0
▪ ситуативний – цікавляться освітніми інноваціями, поєднують традиційний стиль роботи з елементами освітньої інноватики;	-28,2	-3,1
▪ майже не виявляється – байдуже ставляться до освітніх інновацій, прагнуть не змінювати власний стиль роботи і працювати традиційно;	-11,2	-5,9
➤ <i>характер виявлення потреби позиціонування власного «Я»:</i>		
▪ домінування потреби розкривати власний потенціал і бути корисним у нових умовах професійної діяльності;	+37,1	+10,2
▪ визначеність потреби розкривати власний потенціал, однак бракує впевненості й рішучості бути корисним у нових умовах професійної діяльності;	-26,5	-3,7
▪ відсутність потреби розкривати власний потенціал і бути корисним у нових умовах професійної діяльності.	-10,6	-6,5
Когнітивно-процесуальний критерій:		
➤ <i>рівні засвоєних знань про суть, компоненти, види, особливості формування професійної мобільності вчителя в методичній роботі:</i>		
▪ творчий (володіють повними знаннями про суть професійної мобільності вчителя, шляхи її формування);	+35,9	+9,6
▪ реконструктивний (володіють неповними знаннями про суть професійної мобільності вчителя, шляхи її формування);	-33,0	-7,3
▪ репродуктивний (володіють поверховими знаннями про суть професійної мобільності вчителя, шляхи її формування);	-2,9	-2,3
➤ <i>рівні сформованості вмінь професійної мобільності вчителів:</i>		
▪ високий (чітко уявляють свої можливості, оволодівають уміннями професійної мобільності на творчому рівні);	+34,7	+10,4
▪ середній (нечітко уявляють свої можливості, оволодівають уміннями професійної мобільності на реконструктивному рівні);	-21,7	-8,0
▪ низький (не уявляють свої можливості, оволодівають уміннями професійної мобільності на репродуктивному рівні).	-13,0	-2,4
Рефлексивно-оцінювальний критерій:		
➤ <i>розвиток адаптивності до змін у освітньому середовищі:</i>		
▪ самостійне пристосування до освітніх змін, успішне просування до професійного акме;	+34,1	+9,6
▪ неповне пристосування до освітніх змін, наявність тривожності заважає рухатися до професійного акме;	-25,3	-7,2
▪ відсутність пристосування до освітніх змін, невміння долати стереотипи, що заважають руху до професійного акме;	-8,8	-2,4
➤ <i>сформованість самооцінки на основі самоаналізу:</i>		
▪ адекватно оцінюють потужність власного потенціалу акме;	+31,8	+11,4
▪ завищують і переоцінюють потужність власного потенціалу акме;	-17,7	-5,9
▪ занижують і недооцінюють потужність власного потенціалу акме.	-14,1	-5,5

Узагальнення результатів теоретичного пошуку й експериментальної роботи дало підстави дійти **висновків**.

1. На основі результатів аналізу наукової літератури уточнено, що мобільність особистості характеризують рухливість, здатність до переміщення й зміни видів діяльності, швидкість реагування й орієнтування в ситуації, гнучкість і оперативність у прийнятті рішень. Феномен мобільності працівника будь-якої сфери пов'язаний із розвитком його конкурентоздатності, професіоналізму, вміння самоуправління, а також активізує взаємодію між колегами з метою співпраці й створення партнерських стосунків у професійній діяльності.

Установлено, що професійна мобільність учителя, з позиції акмеологічного підходу, є складовою професійного акме та сприяє подоланню перешкод, котрі заважають максимально повній його самореалізації в професійній діяльності.

З'ясовано суть професійної мобільності вчителя як інтегрованого особистісного утворення, що характеризується прагненнями швидко й оперативно розкривати власний потенціал у різних видах педагогічної діяльності, знаннями про власні потенційні можливості й оновлені вимоги учительської праці, уміннями швидко сприймати зміни в освітній галузі й реагувати на них, бути відкритим до освітніх інновацій, оперативно розв'язувати стандартні й нестандартні педагогічні ситуації, виявляти гнучкість під час перенесення професійних умінь у нові ситуації, розвивати креативне інноваційне мислення, прогнозувати власні позитивні зміни, а також розвитком особистісних якостей (адаптивність, активність, емоційна стійкість, ініціативність, рішучість, самостійність, сила волі, схильність до ризику, цілеспрямованість) та сприяє розвитку професійного акме.

Визначено і схематично унаочнено зміст структурних компонентів професійної мобільності вчителів, а саме: мотиваційно-актуалізаційного, компетентнісно-діяльнісного, рефлексивно-адаптивного. У дисертації конкретизовано вміння професійної мобільності вчителів (інтелектуальні, творчі, комунікативні, акмеологічні).

2. Розкрито потенціал акмеологічного підходу для формування професійної мобільності вчителів як можливості розвитку особистості, формування професійної «Я»-концепції, досягнення професійного акме в системі методичної роботи ЗНЗ. Цьому сприяють планування методичної роботи, організація стажування й підвищення кваліфікації вчителів, проведення традиційних і нетрадиційних методичних заходів для вчителів і педагогічних заходів для школярів, здійснення моніторингу ефективної діяльності учасників методичних об'єднань.

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи ЗНЗ, як-от: стимулювання вчителів до розвитку професійної мобільності як складової професійного акме; організація взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на формування компетенцій професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу; забезпечення професійного

мобільного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу під час застосування ІКТ у системі методичної роботи ЗНЗ.

Експериментально доведено їх ефективність, що виявилось у позитивному впливі на рівні професійної мобільності вчителів. Так, наприкінці педагогічного експерименту зросла кількість учителів ЕГ, які мали стійкий характер виявлення інтересу до освітніх інновацій у ЗНЗ, позиціонували власне «Я» в методичній роботі (відповідно приріст склав +39,4; +37,1). Збільшилася кількість учителів цих груп (приріст склав +35,9%), які працювали на творчому рівні, брали активну участь в інноваційній діяльності ЗНЗ, готували учнів до олімпіад, конкурсів та мали переможців. За виявлену активність та ініціативність учителі та учні отримували нагороди, похвальні листи, грамоти. Високі показники методичної роботи вчителів засвідчили про необхідність формування професійної мобільності вчителів, розроблення й використання відповідного науково-методичного забезпечення реалізації зазначених умов.

4. На основі уточнених критеріїв (мотиваційно-позиціонувальний, когнітивно-процесуальний, рефлексивно-оцінювальний) і показників рівнів професійної мобільності вчителів ЗНЗ проведено аналіз одержаних результатів.

Проведеним дослідженням не претендуємо на остаточне й вичерпне розв'язання досліджуваної проблеми. Зокрема, подальшого вивчення потребують питання формування професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ із урахуванням їхнього стажу педагогічної діяльності та специфіки викладання різних навчальних предметів.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях:

І. Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Горбачова І. І. Акмеологічні засади формування професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. *Теорія і методика професійної освіти* : електронне наукове фахове видання. 2015: <http://tmpe.eor.by/index.php/editions/122-edition-62>.

2. Горбачова І. І. Система компетенцій професійної мобільності вчителів у методичній роботі загальноосвітніх навчальних закладів *Теорія і методика професійної освіти* : електронне наукове фахове видання. 2016: <http://tmpe.eor.by/index.php/editions/132-edition-12>

3. Gorbachova I. I. Author`s program for the formation of teachers` professional mobility in the methodological system of general education institutions. *Innovative solutions in modern science: scientific journal/* Dubai : Center for international scientific cooperation ТК Meganom LLC, 2017. No: 9 (18). С. 5-16.

4. Горбачова І. І. Педагогічні способи мотивації професійної мобільності вчителів закладів загальної середньої освіти в освітньому просторі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського* : зб. наук. праць. Серія : Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. Вип. 4(59). С. 164-168.

5. Горбачова І. І. Професійна мобільність учителя в мінливому освітньому середовищі. *Теорія і методика навчання і виховання* : зб. наук. праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 43. С. 59-68.

6. Горбачова І. І. Теорія і практика формування професійної мобільності вчителів з позиції акмеологічного підходу. *Проблеми освіти: зб. наук. праць* / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. Житомир : Вид. О.О. Євнюк, 2017. Вип. 87. С. 75-79.

II. Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Горбачова І. І. Активізація позитивної мотивації професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : Психолого-педагогічні та управлінські концепти розвитку сучасної освіти, (Харків, 23 квітн. 2015 р.). Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. Ч. II. С. 245-250.

8. Горбачова І. І. Практика оволодіння вчителями знаннями і вміннями професійної компетентності в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти, (Харків, 20 квітня 2016 р.). Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. Ч. I. С. 111-116.

9. Горбачова І. І. Акмеологічний підхід до проблеми професійної мобільності вчителів. Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. : Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування, (Львів, 22-23 грудн. 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С.65-68.

10. Горбачова І. І. Компоненти професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : Педагогіка і психологія сьогодення: теорія і практика, (Одеса, 19-20 січн. 2018 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогів», 2018. С. 44-46.

11. Горбачова І. І. Наукові підходи до вивчення проблеми професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості. (Харків, 12-13 січн. 2018 р.). Х. : «Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2018. С. 48-51.

12. Горбачова І. І. Професійна мобільність учителя з позиції компетентнісного підходу. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : Вища і середня школа в умовах сучасних викликів, (Харків, 10 квітн. 2018 р.). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. С. 142-145.

13. Горбачова І. І. Заохочування вчителів до формування професійної мобільності в закладах загальної середньої освіти. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні, політичні та культурологічні аспекти європейської інтеграції України в умовах нових глобалізаційних викликів». (Ужгород, 16-17 квітн. 2018 р.). Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 387-389.

14. Горбачова І. І. Професійна мобільність учителя в умовах інтеграції України в міжнародний освітній простір. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. : Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи. (Маріуполь, 18-19 квітн. 2018 р.). Маріуполь : МДУ, 2018. С. 155-156.

15. Горбачова І. І. Realization of the acmeological approach to the formation of the professional mobility competencies of teachers of general secondary education institutions. Матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. : Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності. (Харків, 19-20 квітн. 2018 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. С. 50-52.

Анотації

Горбачова І. І. Формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, МОН України. – Харків, 2018.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. З'ясовано суть професійної мобільності вчителів та визначено зміст її структурних компонентів. Розкрито потенційні можливості акмеологічного підходу для формування професійної мобільності вчителів у методичній роботі. Теоретично обгрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності вчителів на засадах акмеологічного підходу в системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів й експериментально перевірено ефективність цих умов. Реалізація зазначених умов позитивно вплинула на рівень професійної мобільності вчителів. Уточнено критерії й показники рівнів професійної мобільності вчителів.

Ключові слова: професійна мобільність особистості, учителі, загальноосвітній навчальний заклад, методична робота, компетенції, акмеологічний підхід, педагогічні умови.

Горбачева І. І. Формирование профессиональной мобильности учителей на основании акмеологического подхода в системе методической работы общеобразовательных учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, МОН Украины. – Харьков, 2018.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования профессиональной мобильности учителей на основе акмеологического подхода в системе методической работы общеобразовательных учебных заведений.

На основе результатов анализа научной литературы уточнено, что мобильность личности характеризует подвижность, способность к перемещению и изменению видов деятельности, скорость реагирования и ориентирования в ситуации, гибкость и оперативность в принятии решений.

Феномен мобильности работника любой сферы связан с развитием его конкурентоспособности, профессионализма, самоуправления, и также активизирует взаимодействие между коллегами с целью сотрудничества и создания партнерских отношений в профессиональной деятельности.

Установлено, что профессиональная мобильность учителя, с позиций акмеологического подхода, является составной профессионального акме и способствует преодолению препятствий, которые мешают максимально полной самореализации в профессиональной деятельности. Выяснено суть профессиональной мобильности учителя как интегрированного личностного образования, которое характеризуется стремлением быстро и оперативно раскрывать свой потенциал в различных видах педагогической деятельности, знаниями о своих потенциальных возможностях и обновленных требованиях учительского труда, умениями быстро воспринимать изменения в сфере образования и реагировать на них, быть открытым к образовательным инновациям, оперативно решать стандартные и нестандартные педагогические ситуации, проявлять гибкость при переносе профессиональных умений в новые ситуации, развивать креативное инновационное мышление, прогнозировать собственные положительные изменения, а также развитием личностных качеств (адаптивность, активность, эмоциональная устойчивость, инициативность, решительность, самостоятельность, сила воли, склонность к риску, целеустремленность) и способствует развитию профессионального акме.

Определено и схематично показано содержание структурных компонентов профессиональной мобильности учителей, а именно: мотивационно-личностного, компетентно-деятельностного, рефлексивно-адаптивного. Умения профессиональной мобильности учителей представлено как результат интегрирования интеллектуальных, творческих, коммуникативных, акмеологичных умений.

Раскрыт потенциал акмеологического подхода для формирования профессиональной мобильности учителей как возможности развития личности, формирования профессиональной «Я»-концепции, достижения профессионального акме в системе методической работы общеобразовательных учебных заведений. Этому способствуют планирование методической работы, организация стажировки и повышения квалификации учителей, проведение традиционных и нетрадиционных методических мероприятий для учителей и педагогических мероприятий для школьников, осуществление мониторинга эффективной деятельности участников методических объединений.

Теоретически обоснованы педагогические условия профессиональной мобильности учителей на основе акмеологического подхода в системе методической работы общеобразовательных учебных заведений, такие как: стимулирование учителей к развитию профессиональной мобильности как составляющей профессионального акме; организация взаимодействия субъектов образовательного процесса, направленного на формирование компетенций профессиональной мобильности учителей на основе акмеологического подхода; обеспечение профессиональной мобильной связи

при применении информационно-коммуникационных технологий в системе методической работы общеобразовательных учебных заведений.

Экспериментально доказана их эффективность, что выразилось в положительном влиянии на уровни профессиональной мобильности учителей. Так, в конце педагогического эксперимента увеличилось количество учителей из экспериментальных групп, которые интересовались новинками методической работы, изъявляли желание позиционировать собственные оригинальные идеи, работали на творческом уровне, активно участвовали в инновационной деятельности общеобразовательных учебных заведений, готовили учеников к олимпиадам, конкурсам и имели победителей. За проявленную активность и инициативность учителя и ученики получали награды, похвальные листы, грамоты.

Уточнены критерии (мотивационно-позициативный, когнитивно-процессуальный, рефлексивно-оценочный) с соответствующими показателями уровней профессиональной мобильности учителей.

Дальнейшего изучения требуют вопросы формирования профессиональной мобильности учителей в системе методической работы учебных заведений с учетом их стажа педагогической деятельности и специфики преподавания различных учебных предметов.

Ключевые слова: профессиональная мобильность личности, учителя, общеобразовательное учебное заведение, методическая работа, компетенции, акмеологический подход, педагогические условия.

Gorbachova I. I. Formation of teachers' professional mobility on the basis of the acmeological approach in the system of methodological work of general educational institutions. – On the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of forming the teachers' professional mobility on the basis of the acmeological approach in the system of methodical work of general educational institutions. It is determined the essence of teachers' professional mobility and the content of its structural components. It is revealed the potential opportunities of the acmeological approach for forming the teachers' professional mobility in methodical work. The pedagogical conditions for the formation of teachers' professional mobility on the basis of the acmeological approach in the system of methodical work of general educational institutions are theoretically substantiated and the efficiency of these conditions has been experimentally verified. The implementation of these conditions has positively influenced the level of teachers' professional mobility. It is specified the criteria and indicators of teachers' professional mobility.

Key words: the individual's professional mobility, teachers, general educational institution, methodical work, competencies, acmeological approach, pedagogical conditions.